

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

04/355

EDWARDS, Eli: Ephemeral and enduring: the Internet Archive and its role in preserving digital media = Inf.Technol.Libr. 23.vol. 2004. 1.no. 3-8.p. Bibliogr. 29 tétel.

Kísérletek az internet tartalmának megőrzésére: az Internet Archívum program

Elektronikus publikáció; Fejlesztési terv; Megőrzés; Számítógép-hálózat

A technika, az üzleti és a társadalmi élet szinte minden területén gyökeres változásokat hozó internet a növekvő elektronikus publikálás és terjesztés révén alaposan átalakította a könyvtárügyet is. Ma az új közlemények több mint 90%-a digitális formában jön létre, ám miközben az internet – különösen a web – rohamosan növekszik, a rajta lévő tartalmak nemritkán egy évig sem maradnak fenn. A szakma megteremtette a digitális dokumentumok archiválásának, gyűjtésének és katalogizálásának módszertani feltételeit, és létrejöttek digitális könyvtárak; de tevékenységük még mindig az eredetileg nyomtatott kiadványokra összpontosul.

Tartalmi gazdagsága a teljes internet archiválását is indokolná, de mindeddig nincs olyan szervezet, amely ezt a célt tűzné maga elé. Egyetlen összehangolt erőfeszítés hiányában több kisebb projekt indult az internet egyes részeinek archiválására. A British Library új nemzeti projektjének mintájára a legtöbb országban tervbe vették az adott webterületen található dokumentumok megőrzését.

Az Internet Archívumot (Internet Archive, IA) Brewster Kahle alapította nonprofit szervezetként 1996-ban. Az IA-ba a teljes internetről robotprogramok által összegyűjtött források kerülnek be kapcsolataikkal, használati statisztikájukkal és üzemeltetőik adataival együtt. A 2004 januárjában 300 terabájt méretű archívum anyaga három fő digitális dokumentumtípusba sorolható: weboldalak, multimédia és nyomtatott források digitalizált változatai.

Az IA-nak komoly hiányosságai is vannak. A robotprogram csakis az ún. látható weben működhet, és nem elhanyagolható a különböző technikai okok miatti veszteség sem. Nem vesz fel az archívum olyan dokumentumokat, amelyeket például állambiztonsági okokból letiltanak.

A nemzeti könyvtáraknál digitális archiválás nincs engedélyeztetési eljárások és tudatos válogatás nélkül. A nem hivatásos kiadók vagy nem hivatalos szervezetek dokumentumai általában kimaradnak. Az IA gyűjteményének építése teljesen automatizált, és ez lehetetlenné teszi, hogy minden forrás archiválását tárgyalások előzzenek meg. Üzemeltetői szerint az IA-ra nem vonatkozhatnak a szerzői jog elérést korlátozó rendelkezései, mivel ez kulturális értékeket őrző és szolgáltató internet-könyvtár, de a tulajdonos kérésére bármilyen tartalmat eltávolíthatnak. Az IA valójában az alapvető könyvtári funkcióknak nem felel meg. Gyűjteményét nem katalogizálja. Tudatos gyűjteményépítés nem létezik. Vannak ugyan tematikus gyűjteményrészek (pl. az elnökválasztásokkal vagy a 2001-es amerikai terrorcselekményekkel kapcsolatos webhelyek és televíziós híradások, kereskedelmi és szervezeti oldalak a web „hőskorából”, nemzetközi digitalizálási projek-

tek eredményei), de lényegében az internetről minden bekerül az IA-ba.

A két koncepció a könyvtárosok és a számítástechnikusok igen eltérő nézetrendszerét tükrözi a digitális archívumokról. Mindkettő létező problémákra kínál megoldásokat. Az utóbbi létjogosultságát is igazolni látszanak történészek és jövőkutatók olyan aggályai, miszerint már a közeljövőben a történeti kutatásnak nem áll majd rendelkezésére olyan digitális anyag, amely napjaink aktívan kutatott kismenyomtatványaival és kézírataival volna egyenértékű. Az IA már eddig is óriási adattömeget mentett meg a végleges eltűnéstől. A közgyűjteményeknek tanulniuk kell sikereiből és kudarcaiból egyaránt.

(Vajda Henrik)

04/356

FIORENTINI, Barbara: I blog bibliotecari : Nouvi servizi di informazione = Boll.AIB. 44.vol. 2004. 1.no. 29-36.p. Bibliogr. a jegyzetekben.

Res. angol nyelven

A könyvtári blogok mint új információs szolgáltatások

Elektronikus hirdetőtábla

A röviden „blog” néven is emlegetett *weblog* a legutóbbi években feltűnt jelenség, és mint az on-line kommunikáció egy újformája, rövid idő alatt felhívta magára a figyelmet, különösen az információ- és tájékoztatástudományban működő szakemberekét.

A weblog voltaképpen a szerkesztés, publikálás egy új típusa, mely az interneten született meg. Naplószerű feljegyzéseket tartalmaz, melyekben a szerző különböző témákhoz fűz kommentárokat. A szerző, akit ez esetben „blogger”-nek neveznek, nem csak szerző, hanem olvasó, szerkesztő, kiadó is egyben. Olvasója a neten megjelenő dolgoknak, amelyekből válogat, gyűjt és kommentál, mint saját blogjának szerkesztője. A neten igen sokféle bloghoz juthatunk hozzá, sokuk meglehetősen messzire

meg spontaneitás és a kifejezés szabadsága tekintetében, mások viszont értékes információt kínálnak, és további reflexiókra is alkalmat adnak. A blognak leginkább a következő három fő funkciója érdemel említést: valóra váltja a kifejezés igényét; közösségi érzést teremt; biztosítja a neten való állandó jelenlétet. A blog annyiban emlékeztet a web fórumra, hogy vitáknak ad helyet, ám míg a fórum eredendően közösségi hely, mely a vita érdekében, a kommentárok igényével jött létre, a blog magánjellegű, melyhez ugyan esetenként lehet kommentárt fűzni. A blog és a levelezőlista különbözősége abban áll, hogy míg a levelezőlistára feliratkozván ha tetszik, ha nem, a postaláda megtelik (jó esetben) a témához tartozó küldeményekkel és irományokkal, a blog nem küld semmit, az érdeklődő maga dönti el, hogy éppen megnézi-e az érdeklődési körébe vágót.

A blogok és használatuk iránt az internethasználók legkülönbözőbb kategóriái érdeklődnek, s nem maradnak ki ebből a könyvtárosok sem. A blog rendkívül rugalmas, és éppen a szinte napi megújulásának köszönhetően igen friss információkat nyújthat. Éppen ezért alkalmas arra, hogy egy könyvtár mindig friss tájékoztatással lássa el olvasóit blogján keresztül, és a könyvtár körül kialakuló közösség érzését is táplálhatja. Rugalmasságának köszönhetően a blog számos célra, így nem csak a könyvtári marketingtevékenységre, hanem akár könyvtárosok oktatására, továbbképzésére is felhasználható eszköz. A kevés olasz blog közül említést érdemel néhány egyetemi kezdeményezés; egyikük egy hipertext-szeminárium anyagához is kapcsolódik (<http://roncaglia.homeip.net/seminario>), egy középiskolai könyvtári, mely az intézmény diákjait segíti; és a könyvtárosok virtuális közösségének szánt *Bibliopolis* (<http://bibliopolis.pantarei.it>), melyen keresztül a világ számos könyvtári tematikájú blogja is tanulmányozható.

(Mohor Jenő)

04/357

TRUŠINA, Irina Aleksandrovna: Cenzura v bibliotekah: staraâ problema v novyh usloviâh = Bibliotekovedenie. 2004. 1.no. 30-34.p. Bibliogr. 12 tétel.

Cenzúra a könyvtárakban: régi gond új körülmények között

Cenzúra; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás szabadsága

Oroszországban a XIX. századtól befolyásolta a könyvtárak alapítását és tevékenységét a központi-irányított cenzúra. A század folyamán a nagyobb könyvtárakban kötelező volt létrehozni a tiltott könyveket és kéziratokat őrző ún. zárt gyűjteményrészeket. A XX. század folyamán a könyvtárak a pártirányítás alatt működő központi cenzúraszervezetektől rendszeresen megkapták a tiltott, túrt és engedélyezett könyvek jegyzékét. A központi rendelkezés egészen a XX. század utolsó évtizedéig érvényben volt, 1991-ben nyitották meg és tették mindenki számára nyilvánossá az addig zárt gyűjteményrészeket.

Ezzel párhuzamosan a kilencvenes években a cenzúra témáját érintő konferenciák sorát rendezték meg: az elsőt 1991 szeptemberében az orosz tudományos akadémia könyvtárában, majd ezt újabban követték 1993-ban Moszkvában amerikai kutatók közreműködésével, 1995 szeptemberében pedig Szentpéterváron „Cenzúra Oroszországban: múlt és jelen” címmel.

Az információhoz való szabad hozzáférés deklarálása érdekében az Európai Parlament 1998-ban határozatot fogadott el a könyvtáraknak a modern társadalomban betöltött szerepéről, az IFLA 1999-ben nyilatkozatot adott ki a könyvtárak és az intellektuális szabadság összefüggéseiről, az Európa Tanács pedig 2000-ben elfogadta a szabad véleménynyilvánításról szóló, európai kulturális intézményekre vonatkozó politikai irányelveket. Az orosz nemzeti könyvtár és az orosz kulturális minisztérium e fontos dokumentumok orosz nyelvű fordítását 2001-

ben egy kötetbe rendezve nyomtatásban jelentette meg.

Éppen abban az időben, amikor Oroszország leszámolt a cenzúrával, az európai országokban és az USA-ban új típusú cenzúratörekvések jelentek meg: a könyvtári állomány cenzúrázásának kísérletei helyi társadalmi, politikai, egyházi szervezetek oldaláról. Emellett az internet megjelenésével és fejlődésével a cenzúra kérdése újra előtérbe került, hiszen léteznek olyan veszélyek és indokok, amelyek alapján a világháló információit szűrni, ill. blokkolni kell: ezek közé tartozik a hackerek tevékenysége csakúgy, mint a terrorista szervezetek honlapjai vagy a kábítószeres reklámjai. A szűrés nagyon fontos szerepet játszhat a különböző életkorú internet-használók szempontjából is, pl. a gyermekpornó terjesztése vagy az öngyilkosság módszereinek felsorolása a fiatalabb korosztály számára lehet káros. A szűrés általában a tárolt információ metaadatainak vizsgálata alapján történik, és bizonyos szavak, webhelyek, grafikai ábrázolások blokkolásán alapul. E módszer azonban egyelőre nem tökéletes: gyakran fontos és értékes információk is blokkolás alá kerülnek.

A Recreational Software Advisory Council az internetes tartalmak ellenőrzésére ötfokozatú értékelési rendszert (RSACi) dolgozott ki a következő kategóriák szűrésére: erőszak, meztelenség, szex, nyelvézet.

Az információt szolgáltató könyvtárak munkatársainak, a könyvtárosoknak rendkívül nagy a felelőssége ezen a téren, nem véletlen, hogy nagyon sok ország könyvtáros etikai kódexe foglalkozik ezzel a kérdéssel. Ellentmondást kell ugyanis feloldani, hiszen a könyvtáros szakmailag meghatározott feladata az információhoz való szabad hozzáférés biztosítása, ugyanakkor erkölcsi-etikai kötelessége használói személyének, személyiségének védelme – akár azon az áron, hogy az interneten található információk egy részét nem engedi eljutni hozzájuk.

A cikk szerzőjének gyors körkérésére adott válaszból kiderül, hogy az oroszországi könyvtárakban eltérő az internethasználat engedélyezésének mértéke: a legtöbb helyen a könyvtárakban nem lehet pornóoldalakat látogatni, csevegni, számítógépes játékokat játszani, elektronikus levelezést folytatni. A szűrést és a blokkolást egyelőre azonban szinte kizárólag technikai eszközökkel oldják meg anélkül, hogy a könyvtár használatára vonatkozó alapidokumentumokban rögzítenék az internethasználattal kapcsolatos ajánlásokat, szabályokat.

(Hangodi Ágnes)

Lásd még 309, 311, 326, 332-333, 335, 337-338, 349, 374, 382, 391

Közgazdasági tájékoztatás

04/358

MARIN, Jane – POULTER, Alan: Dissemination of competitive intelligence = J.Inf.Sci. 30.vol. 2004. 2.no. 165-180.p. Bibliogr. 40 tétel.

A versenytársfigyelés információterjesztési vonatkozásai

Felmérés; Információszerzés; Információtechnológia; Személyzet; Üzemi tájékoztatási központ

A tanulmány állítja, hogy a versenytársfigyelés (competitive intelligence, CI) igen jelentős tevékenység, és tanulmányozni kívánja az ilyen információknak a vállalatban belüli, különféle információs és kommunikációs technológiai segítségével történő terjesztését. Foglalkozik még kapcsolódó témákkal, valamint a CI forrásaival, fogadóival és terjesztőivel is. Az irodalomkutatáson túlmenően a szerzők kvantitatív felmérést végeztek a SCIP (Society of Competitive Information Professionals) tagjai között, és email-interjúkat készítettek né-

hány találomra kiválasztott résztvevővel. A tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a technológiák segíthetik ugyan a CI folyamatát, de az eredmény csak akkor lehet igazán hatékony, ha „személyközpontú”. A CI-t nem annyira információterjesztési funkcióként, mint a tudásmenedzsment egyik formájaként kell szemlélni. Ez a szemlélet figyelembe veszi a forrásokat és a CI előállítóinak szakmai hátterét is. A következő kutatási lépés a tanulmány szerint a versennyel kapcsolatos információellátás értékelése lehetne.

(Autoref.)

Kutatás és termelés információellátása

Lásd 367

Oktatás információellátása

04/359

ALAIN, Jean-Marc: Les services de bibliothèque pour la formation a distance = Doc.Bibl. 49.vol. 2003. 3.no. 105-109.p. Bibliogr.

Res. angol és spanyol nyelven

Könyvtári szolgáltatások a távoktatás igényeinek kielégítésére

Felsőoktatási intézmény; Igény; Szabvány; Szolgáltatások; Távoktatás

A távoktatás az egész világon egyre fontosabb szerepet kap a felsőoktatásban. Napjainkra ismeretességé váltak az ilyen képzésre jelentkezők szükségletei és elvárásai, amelyek hasonlóak az egyetemre bejáró hallgatókéihez. A távoktatásban részt vevők számára nyújtandó hasonló színvonalú szolgáltatások ki-

fejlesztése céljából számos országos egyesület dolgozott ki szabványokat és szervezett képzést a könyvtárosok számára. Eljött az ideje, hogy a könyvtári személyzet mindent megtegyen azért, hogy szolgáltatásai és állományai távolról is elérhetőek legyenek.

(Autoref.)

Lásd még 373

Zenei tájékoztatás

Lásd 315

VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS

Általános kérdések

Lásd 294

Tervezés

Lásd 301

Munka- és rendszer-szervezés, értékelés

Lásd 333-335, 348, 371

Pénzügyi és gazdasági kérdések

04/360

WELLS, Kathleen L.: Hard times in technical services : How do academic libraries manage? A survey = Tech. Serv.Q. 21.vol. 2004. 4.no. 17-30.p. Bibliogr. 8 tétel.

Hogyan birkóznak meg az egyetemi könyvtárak a feldolgozó munkát sújtó költségvetési korlátozásokkal? Egy felmérés eredményei

Egyetemi könyvtár; Feldolgozó munka; Felmérés [forma]; Gazdálkodás -könyvtárban; Munkaszervezés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az új évszázad sok amerikai könyvtár számára különösen nehéz anyagi körülményeket hozott. Mivel az olvasószolgálati személyzet teljes létszámára mindenütt szükség van, a feldolgozó osztályokat